

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Kerk en media

B. Luiten ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - B. Luiten	
Kerk en media	241
<i>Meditatief</i> - A.J. Mol	
Waar moet ik het zoeken	244
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
De Heer is nabij	245
<i>Achtergronden</i> - J. Roosenbrand	
Hoogtepunten uit Job	247
<i>Boekbespreking</i> - B. Luiten	
Kracht voor elke dag	250
<i>Gemeente en liturgie</i> - J. Smelik	
Meer dan een opstapje...	251
<i>Lied van de week</i> - J. Smelik	
Liedboek gezang 33: 'O alle gij dorstigen, komt tot de stromen'	254
<i>Boekbespreking</i> - Dorine Griffioen	
Nog eenmaal over de brug	255
<i>Meegelezen</i> - T. Groenveld	
Nacht van het gebed	256
<i>Uit de kerken</i>	

Een beetje kerk heeft tegenwoordig een internetsite.

Want dat is de plek waar mensen zoeken.

Het is wel even wennen soms. Want dit is echt van de laatste tijd. Maar belijden wij niet allemaal (van oud tot jong) dat wij als kerk in de wereld willen zijn? Let wel: niet *van* de wereld. Maar wel er midden *in*, als het zout in een maaltijd.

Welnu, een ongekend groot deel van de samenleving gebeurt tegenwoordig langs digitale snelwegen. Links en rechts staan allerlei vensters, waarachter mensen, zaken en organisaties laten zien wie ze zijn. Zo worden ze gezien en bezocht. De kerk van Jezus Christus mag ook gezien worden. Ook zij opent haar vensters en nodigt mensen uit. Niet dat over internet iets in de Bijbel staat. Maar er staat wel dat je je net moet uitgooien waar de vissen zijn. Op die manier kom je daar vanzelf terecht.

Eigenlijk is het een geweldige mogelijkheid die we in de schoot geworpen krijgen. Ook met folders kun je wel mensen uitnodigen, maar op straat wil niemand die meer aanpakken en achter de brievenbus vallen ze rechtstreeks bij het oud papier.

Maar dan het internet! Hele volksstammen zitten voor hun plezier vele uren te kijken naar allerlei sites. Ze zoeken daar wat af! Voor digitaal ingestelde mensen zit daar de voordeur van een winkel of van een bedrijf, en dus ook van een kerk.

Door het openen van één site ben je voor de hele gemeenschap zichtbaar aanwezig! En kun je alles laten zien wat je als kerk in huis hebt. Wat wil je nog meer?

Bezinning op communicatie

Maar dit vraagt wel om enige bezinning. Want hoe zullen wij als kerken ons gedragen in medialand? In *Nader Bekeken* van november 2008 waarschuwt collega C. van Dijk ervoor, dat de media puur commercieel ingesteld zijn. Ze zijn er alleen maar op uit hun producten in de markt te zetten en schuwen daarbij niet het geven van eenzijdige of al te rooskleurige voorlichting. Als ze maar bij het publiek in de smaak vallen!

Maar zo aantrekkelijk kunnen kerken niet zijn. En we kunnen ook geen water bij de wijn doen. Het evangelie is niet naar de mens, en dat kunnen we er ook niet van maken. Ik vat zo in eigen woorden samen wat ik van collega Van Dijk heb begrepen, en ik val hem daarin van harte bij.

Maar vervolgens stelt Van Dijk, dat wij als kerken toch al wel 'veel' ontleen aan de 'entertainmentindustrie'. Doordat de aantrekkelijkheid van het geloof wordt onderbouwd met psychologische argumenten. Doordat we daarin teveel tegemoet komen aan de mens die bezig is aan zijn eigen geluk te bouwen. Drie voorbeelden noemt hij daarbij. Ik wil ze noemen en daarop ingaan.

Voorbeeld 1: doopformulier

Van Dijk schrijft over de herziene tekst van het doopformulier:

In de vernieuwing van de formulering is meer dan vroeger rekening gehouden met de aanwezigheid van (relatieve) buitenstaanders in bijvoorbeeld doopdiensten. Al te fors inzetten bij het 'verloren zijn in zichzelf' van de te dopen baby is kennelijk in hun richting geen handig communiceren. En daarom formuleren we het anders. Is dat niet een voorbeeld van 'in de markt zetten'?

Hier wordt duidelijk waar het hem om gaat. Toch roept zijn voorbeeld bij mij geen herkenning op.

Want stel dat het waar zou zijn wat Van Dijk schrijft, dan zou ik dat nog wel willen verdedigen ook. Het is namelijk opvallend dat de apostel Paulus, wanneer hij in contact komt met buitenstaanders, wel over zonde spreekt maar nooit daarmee begint. Wanneer hij mensen ontmoet die God niet kennen, begint hij over de schepping, om van daaruit te vertellen wie God is (zie bijv. Hand. 14:14 e.v. en 17:22 e.v.). Langs die weg wordt vanzelf duidelijk dat mensen schuldig zijn, als ze deze God nog nooit hebben aanbeden. In onze Nederlandse Geloofsbelijdenis gaat het net zo. Onze verlorenheid wordt daarin helder beleden, toch wordt *geopend* met God als de bron van al het goede en de manier waarop wij Hem kennen. We herinneren ons dat de NGB primair voor buitenstaanders werd geschreven (Filips II c.s.). Ook de Catechismus begint niet met onze ellende, maar met onze enige troost in leven en sterven. Waarom zou een doopformulier, dat niet meteen met onze verlorenheid inzet, dan

te veroordelen zijn? Als het dooponderwijs helder uit de verf komt, kunnen we dan niet gewoon blij zijn met de nieuwe tekst? En is rekening houden met gasten hetzelfde als een oneigenlijk 'in de markt zetten'?

Maar de vraag is bovendien, of Van Dijk wel correct weergeeft. We lezen in het rapport van de deputaten Eredienst:

De openingszin 'De leer over de doop is als volgt samen te vatten' zou uitstekend passen aan het begin van het hoofdstuk over de doop in een beknopte dogmatiek. Ze is typisch schrijftaal en zeer afstandelijk en daarom funest als openingszin van een betoog dat de aandacht van de hoorders wil trekken omdat het die aandacht meer dan waard is. Het leek ons daarom beter in de eerste paragraaf dadelijk met de eigenlijke uitleg van de doop te beginnen. We hebben er naar gestreefd deze uitleg zo helder mogelijk te structureren en onder woorden te brengen.

Hieruit blijkt zonneklaar, dat niet de ernst van de doop als bezwaarlijk werd ervaren, maar de openingszin die te formeel de toon zette. Nu die weg is, begint het formulier voortaan zo: *Bij de doop word je in water ondergedompeld of met water besprenkeld. Je wordt op een symbolische manier gewassen.*

In de eerste plaats wijst dit wassen erop, dat je vuil bent in de ogen van God.

Bij je geboorte ben je namelijk al belast met slechtheid. En God veroordeelt alle slechtheid. Je kunt het koninkrijk van God dan ook alleen binnenkomen als je opnieuw geboren wordt.

De doop wil je ertoe brengen om je verkeerde daden en gedachten onder ogen te zien, om die nederig aan God te bekennen en om de afwassing van je slechtheid en een nieuw leven helemaal van Jezus Christus te verwachten.

Prachtige nieuwe taal! En ik zou zo zeggen, met de woordkeus van Van Dijk, dat de inzet alleen maar 'forser' is geworden. Is dit een knieval voor de moderne mens die 'entertainment' wil? Ik citeer wat breed, om ieder te laten zien dat hiervan geen sprake is.

Voorbeeld 2: erediensten op tv

Van Dijk schrijft verder:

De op televisie uitgezonden erediensten zijn allang niet meer representatief voor de diensten die je 's zondags aantreft als je een gemiddelde gereformeerde-vrijgemaakte kerk binnenloopt. Als ik de doos van een diepvriespizza bekijk, en daarna kijk wat er in het cellofaantje zit, voel ik me wel eens bedrogen. Maar ik weet: zo werkt dat, dit is een reclameuiting. Die neem ik met een korrel zout. Moet je dat ook doen als je het Woord van het leven hoort via de media? Als je de gemeenschap van Gods kinderen ziet verkeren met elkaar, onder het Woord?

'Ach, ze hebben nu een paar bijzondere liederen ingestudeerd. En de dienst wordt gelardeerd met drama, straatinterviews en stukjes uit populaire televisieprogramma's. Maar we kijken er gewoon doorheen: het is gewoon een... diepvriespizza?

Dit citaat is volledig. Het stukje tekst is kort maar zeer kritisch, vernietigend eigenlijk. Want mensen die onze kerkdiensten op tv bekijken, mogen zich *bedrogen* voelen. Iets negatievers kun je over een kerkdienst niet zeggen.

Waarop baseert Van Dijk zijn oordeel? Op de verkondiging? Nee, op de toevoeging van bijzondere liedjes en momenten van visualisering. Omdat die in een gemiddelde GKv kerkdienst niet zouden voorkomen.

Gelukkig heb ik van collega Van Dijk betere artikelen gelezen. Want zoals hij nu argumenteert, is flinterdun. Je kunt toch niet een kerkdienst beoordelen op grond van een toegevoegd lied en wat powerpoint plaatjes?

Laatst was er een kerkdienst uit Amersfoort-West op t.v. Het evangelie werd voluit bediend op een heldere wijze. Inderdaad werd de preek afgewisseld met enkele filmfragmenten.

Mensen op straat werden aan het woord gelaten over essentiële vragen. Wat mij betreft won de prediking daardoor aan actualiteit en relevantie, er werd echt vanuit Gods Woord ingegaan op wat er leeft. Daar kun je kritisch over zijn, dat mag. Maar er werd niemand *bedrogen*. En het evangelie werd ook niet verdund tot een vorm van *entertainment*. Wat een grote woorden gebruikt Van Dijk hiervoor, veel te groot. Bovendien, als hij zelf een inleiding op zijn preek schrijft, en daarin zo goed mogelijk probeert te benoemen wat er in deze tijd speelt, doet hij dan niet *exact* hetzelfde als wat met die filmfragmenten werd bereikt? Met dit verschil, dat hij van achter zijn bureau alles moet verzinnen terwijl die geïnterviewde mensen spraken vanuit hun eigen ervaring en overtuiging. Het lijkt me toe dat dat wel zo levensecht kan zijn. Daarom vind ik dat Van Dijk hier onnodig negatief is over wat onze deputaten voor radio en tv. uitzendingen namens ons allen doen. Op de synode was er voor hun werk grote waardering. Zij rapporteerden o.a.:

Per televisiedienst keken gemiddeld 80.000 mensen. Van die kijkers komt 30% nog in de kerk, 55 % zegt nog een kerkelijke achtergrond te hebben en 15 % heeft geen enkele relatie met een kerk.

Zoveel mensen! Waarvan 12.000 kijkers zonder enige relatie met een kerk! De goedgekozen visualisering wilde hen helpen om de woorden van Jezus in hun leven te laten landen. Niet meer en niet minder.

Voorbeeld 3: de kerk en haar website

Van Dijk schrijft:

Hoe presenteren kerken zich op het internet? De kerkfolder bij de welkomsttafel is er nog steeds.

Maar we hebben doorgekregen dat de website van de kerk zo mogelijk nog belangrijker is. Daar moet je je als kerk ook presenteren, je 'in de markt zetten'. Ik werd geattendeerd op de site van de kerk te Amsterdam-Zuid/West, de Tituskapel. En die

heeft echt een mooie netstek, die alleen nog niet helemaal ingevuld is. Er is zorg besteed aan vormgeving met stijl. Maar het is ook een etalage, met de kenmerken van een etalage: net iets te mooi.

Wat is dan te mooi? Alleen dat deze kerk in haar presentatie zegt dat er een continue toestroom en uitstroom van (vooral jonge) creatieve mensen is, en een kleine maar markante groep ouderen.

Van Dijk stelt dat dit 'te denken' kan geven: *zou ik er wel bij kunnen horen? Hoor ik bij de creatieve jongeren? Of toch bij de markante ouderen? Maar als ik nu een gewone gelovige ben? Niet zo creatief en markant... Als ik aarzelend mijn zelfstandigheid bevecht in de grote stad, waar van alles op me afkomt en van alles me wil manipuleren met beeld, geluid en wat niet al? Moet ik dan niet de moederkerk vinden, in wier schoot ik veilig ben?*

op de synode was er voor hun werk grote waardering

Ja, zo kun je dat lezen. Al is m.i. zonneklaar dat de kerk hier zichzelf voorstelt en niet aan de nieuwkomer allerlei eisen stelt. Maar dan nog, is dit nu een voorbeeld van 'entertainment'gedrag? Moet daarbij de rest van de site niet meegewogen worden?

De site van Amsterdam-Zuid/West is de enige die Van Dijk belicht. Meer voorbeelden geeft hij niet. Bovendien is die website dus nog niet af. Al met al een bedroevende behandeling van de vraag die hij opwierp: 'Hoe presenteren kerken zich op het internet?' M.i. waren er dan wel meer websites in het onderzoek te betrekken. Men zie bijv. www.fonteinkerkhaarlem.nl En ook www.plantagekerk.nl mag er tegenwoordig zijn.

Vervolgens eindigt Van Dijk zijn verhaal door te zeggen dat we als kerken onze eigen stijl moeten bewaren. Daarover wil ik volgende week iets schrijven.

Conclusie en vraag

Ik vind het jammer dat mijn collega met zo weinig onderbouwing zo veel gelovige activiteit in een negatief licht zet. En ik betreur het nog meer dat hier kennelijk een markt voor is, dat kritiek en bezorgdheid er zo gemakkelijk in gaat.

Uit de grond van mijn hart vraag ik mijn broeders en zusters om wat uit de Geest van God is te herkennen en positief te benoemen. En noodzakelijke kritiek binnen proporties te houden, zonder het goede te verzwijgen.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

www.fonteinkerkhaarlem.nl
www.plantagekerk.nl

Waar moet ik het zoeken?

Openbaring 9:1-11

A.J. Mol ■

Duivelse actie

Het scheelt nogal wat met welke ogen je kijkt: je aardse of je geloofsogen.

Terwijl ik mijn toetsen aanraak, ruist buiten het vredige geluid van metershoge beuken. In volle vrede mag ik bezig zijn met deze overdenking. Ik weet intussen wel dat er op veel plaatsen in de wereld onvrede heerst, mensen een goed heenkomen zoeken voor oorlogsgeweld. Het machtige Amerika wordt geteisterd door natuurgeweld. Of er nu vrede heerst of kwaad de baas is, met je geloofsoog moet je het rijk van Satan in de gaten houden. De ster die uit de hemel is gevallen zou je het kwaad zelf kunnen noemen, de duivel in al zijn kwalijke energie.

Niet meer...?

Voor onze beperkte en zondige denkkraft wordt het nog lastiger: in hoofdstuk 5 is duidelijk gemaakt dat alleen dankzij het Lam van God de geschiedenis voortgang kan vinden. Hij was als enige bevoegd om de zegels van de boekrol te verbreken. Duivelse machten krijgen de ruimte van de Almachtige en het Lam. Zie maar: de ster kreeg de sleutel; sprinkhanen kregen de beschikking over...; planten en gewassen moesten ongemoeid gelaten worden; mensen mochten niet gedood worden. Het is duidelijk wie de touwen in handen heeft. In alle gebeurtenissen vindt de strijd plaats tussen Gods rijk en dat van de duivel. Blijf vooral goed kijken (lezen).

Zonder zegel

De tweedeling tussen waarheid tegenover leugen en leven versus de dood zien we ook hier: het zegel van Gods genade vrijwaart je van pijniging. Zij die geen zegel op hun voorhoofd hebben, worden geslachtofferd. Je lijdt pijn alsof je door een schorpioen bent gestoken. Dat beestje van hooguit acht centimeter neemt zijn tegenstander te pakken door een angel aan zijn achterlijf over zijn eigen kop heen in het lichaam van de vijand te steken. Wat een verrassingsaanval: het gif uit die angel veroorzaakt een akelige pijn; een afschuwelijk lijden is het gevolg. En dat lijden duurt maar en duurt

maar, immers het slachtoffer mocht niet gedood worden.

Op zoek

Wat een machteloos verdriet heb je wanneer iemand van wie je houdt zelfmoord heeft gepleegd. Was het leven dan zo zwaar dat je geliefde voor de dood heeft gekozen. Had ik dit of dat moeten doen... Een onmachtig en leeg gevoel blijft achter. Je moet dan verder en je kunt dan verder als je bij God de Eeuwige geborgen bent.

In ons bijbelgedeelte lezen we dat de mensen die pijn lijden de dood zoeken, maar niet kunnen vinden. De sprinkhanen/schorpioenen hebben zo'n vreselijke pijn veroorzaakt dat de dood te verkiezen is boven het leven. Dan moet je wel heel wanhopig zijn. Toch mag je ook bedenken: er is nog tijd van bekering, er is nog gelegenheid Gods genade te aanvaarden.

Berg je maar

In hoofdstuk 6, aan het slot, lezen we ook van wanhopige mensen. Zij willen zich bergen voor Gods toorn: bergen en rotsen val op ons neer... Dat is een dwaas verlangen. God zal je ook vinden onder grote rotshopen en in diepe ravijnen. In ons gedeelte verlangen gestoken mensen naar de dood, maar dat wordt hun niet gegund. Het lijden moet voortduren.

Je huivert bij dit gedeelte. Vooral ook als je in v. 20 en 21 leest ...wie de plagen overleefden, keerden zich niet af van hun zelfgemaakte goden... en in 16:9 staat te lezen ...de grote hitte verzengde de mensen en ze lasterden de naam van God, die macht heeft over deze plagen. Ze toonden geen berouw... En in 16:11: Ze lasterden de God van de hemel, vanwege hun pijn en hun zweren, en ze braken niet met het leven dat ze leidden.

Berg je bij de Zoon (Psalm 2:12)

Laat God je schuilplaats zijn (Psalm 7:2)

De HERE wil een burcht zijn (Psalm 9:10)

Ds. Arie Mol is predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord.

De Heer is nabij

wandelen met God

De Bijbel grossiert in controversiële uitspraken. Terwijl velen denken dat we in 2010 het ergste van de financiële crisis zullen hebben gehad, zegt God ons dat de wereld bezig is te vergaan. Het ergste moet nog komen.

B. Luiten ■

Ogen sluiten?

Terwijl het verdriet in de wereld overstelpend is, lezen we de oproep om altijd verheugd te zijn. Terwijl vele ontwikkelingen in kerk en samenleving ons kunnen vervullen met een diepe bezorgdheid, wordt ons kort en goed op het hart gebonden 'Wees over niets bezorgd' (Filip. 4:4-7).

Je wrijft je ogen uit. Staat dit er echt?

Ik herinner mij dat gemeenteleden, die als zeer behoudend bekend stonden, op dit Godswoord afwijzend reageerden. 'Wij maken ons wel zorgen, grote zorgen', zo werd mij verzekerd. Het werd geclaimd als een recht. Zag ik dan niet het verval op allerlei wijze? Waar zou dat toe leiden?

Maar die kritiek verwijs ik door. Het is mijn woord niet.

Vraagt God ons blind te zijn voor wat er aan de hand is?

De dreiging in de wereld neemt toe. Het overwicht van het westen, dat altijd veilig aanvoelde, is bezig te verdwijnen. Extreme groeperingen laten zich gelden, ze zijn niet voor rede vatbaar, niet te beteugelen. Zelfs worden schepen gekaapt bij één van de belangrijkste scheepvaartverbindingen die de wereld kent. Economische ontwikkelingen zijn allerm minst rooskleurig. Niet alle bedrijven zullen deze recessie overleven. Voeg daarbij tal van persoonlijke situaties. Mensen worden geraakt in hun inkomen, hun baan. Hoe moet dat dan met schulden die zijn aangegaan? De zorg wordt onbetaalbaar. Energie wordt schaars. Hoe gaan we dat oplossen allemaal? En dan de tegenstellingen in de samenleving, het toeneemende gevoel van 'het maakt ook niet meer uit, ze gaan hun gang maar'. Het morele vacuüm dat daardoor ontstaat. Wie geeft straks de toon aan in Nederland?

Vraagt God ons blind te zijn voor wat er aan de hand is?

Geloof in God!

Allerminst!

Ga er gerust van uit dat Hij nog beter ziet dan wij. Dat Hij nog beter de ontwikkelingen kan analyseren dan de meest ervaren commentator. Juist daarom is dit woord zo opmerkelijk. 'Wees over niets bezorgd.' We zullen er goed aan doen dit *niet* met een korreltje zout te nemen.

Want het gaat om het duiden van de werkelijkheid. Hier trefzeker geformuleerd als 'De Heer is nabij'. Vier woorden die alles zeggen.

De Heer vraagt ons zijn aanwezigheid serieus te nemen. Kerstfeest is voorbij, de olieballen zijn allang op, we zijn weer gewoon aan het werk. Maar de werkelijkheid is nu, dat de Zoon van God in deze wereld in binnengegaan. Niet een schepsel, daar is de ellende te groot voor. De puinhopen zijn niet te overzien, maar daartussen in staat voor altijd zijn wieg, zijn kribbe, en meer nog: zijn kruis. Wie Hem ziet, en gelovig nadert, is nooit meer alleen.

Dat is het geheim.

Bezorgdheid wordt ingegeven door de vraag 'hoe red ik mij?' Of 'hoe redden wij ons?' Gods antwoord is 'je wordt gered, geloof in Mij'.

Dit is dus geen doekje voor het bloeden, en nog minder een misplaatste oefening in positief denken. Nee, de vraag is 'hoe geloof je?' Hoe serieus neem je Gods nabijheid in deze wereld en in je persoonlijk bestaan? Hoe werkelijk beleef je nu dat Jezus Christus zijn kerk vergaert, beschermt en onderhoudt? Of is het in de praktijk toch vooral mensenwerk waardoor het huis van God gedragen wordt?

Meegaan met God

Daarover gaat het. Het is een oefening in geloven. Lastig? Maar als het erop aankomt, is dat waar alles om draait. Als Jezus komt, zal Hij dan geloof vinden of niet? Of treft Hij dan mensen aan die voornamelijk bezig waren met hun eigen wereldje, om dat zo goed mogelijk veilig te stellen? En om daarin toch vooral zelf koning te blijven?

Iemand duidde bezorgdheid als een vorm van hoogmoed. Omdat ze ontstaat wanneer iemand meer op zichzelf vertrouwt dan op God. Wie erop let, zal ontdekken dat God dit ook zo benoemt.

In onze gereformeerde traditie hebben wij de welhaast onuitroeibare drieslag ontwikkeld van ellende, verlossing en dankbaarheid. Het is m.i. de vraag, in hoeverre die 'dankbaarheid' goed gekozen is. Zeker, we lezen oproepen in de Bijbel om dankbaar te zijn, om dankbaar te gebruiken wat God ons geeft. Maar toch, wanneer het volk Israël onderweg is van Egypte naar Kanaän, en keer op keer opstandig is, is niet één keer het verwijt 'wat zijn jullie toch een ondankbaar volk'. Dat woord komt niet voor. Wat God wel vraagt, is 'geloof! Als je gezien hebt wat Ik de Egyptenaren heb aangedaan, en hoe Ik jullie heb uitgeleid met een sterke hand en een uitgestrekte arm, *durven jullie dan met Mij mee naar het beloofde land?* Dat was het kardinale punt. Wanneer de woestijnreis wordt verlengd tot veertig jaren is de reden daarvan niet een gebrek aan dankbaarheid. Maar wel een gebrek aan geloof (Hebr. 3:19), gevoed door een ongezonde dosis bezorgdheid. De gesignaleerde reuzen werden groter ingeschat dan de God van hemel en aarde. Daardoor ontstond de vraag 'hoe zouden wij die ooit kunnen verslaan?'

dat is het geheim

Bezorgdheid wordt geduid als ongeloof, hoogmoed, hardnekkigheid. Altijd meer naar mensen kijken en op mensen rekenen. Met als gevolg dat de rekensom keer op keer niet uitkomt.

Verheug je in God

'Wees over niets bezorgd' is dus een heel seriëuze opdracht, die raakt aan het hart van het evangelie en aan je band met God. Het raakt alles in samenleving en kerk. Niet dat alles zo goed gaat. En blijf je vooral inspannen naar vermogen. Maar zie God overal, reken op Hem en bouw op Hem. We hebben niet de belofte dat we alles in stand kunnen houden wat wij zijn begonnen. Maar wel dat Hij trouw blijft aan wat zijn hand begon.

Mensen die hun bezorgdheid kunnen overgeven, krijgen ruimte in hun gedachten. Ze gaan niet meer op in hun zorgen, ze verzuren niet, maar krijgen ruimte om over andere dingen na te denken en om aandacht te schenken aan hun naasten. Die moeten ook behouden worden, namelijk. 'Laat iedereen u kennen als vriendelijke mensen' is geen losse opwekking, maar hangt direct samen met de rust die God je schenkt. Rust die ook vreugde geeft. Je hoeft niet overal blij om te zijn, dat kan ook niet. Er is groot verdriet en blijvende rouw. Maar ver-

heug je over God die daarin bij je is, die voor jou is afgedaald in zijn Zoon. Hij kwam zélf, en is er zelf, omdat Hij ziet dat je moeite groot is (Zach. 9:8). Dit lost geen schepsel op. Maar Hij is er. Verheug je in Hem altijd, overal. Het staat er bij herhaling (Filip. 4:4), alsof Paulus wist 'nu moet ik ergens doorheen komen'. En hij wist het.

Kortom: het gaat om het duiden van de werkelijkheid van God, niet meer of minder. Daarin leven wij. Wie die werkelijkheid ervaart, gaat anders denken, praten en schrijven. Wel terzake, maar niet gevangen in een negatieve patronen. Terwijl er altijd hoop is, als het hemels licht op het gebeuren op aarde.

De tijd is kort

Maar nu is er nog een verrassing in dit woord. Een verrassing die te voorschijn komt als je de hele brief aan de Filippenzen leest. Vanaf hoofdstuk 1 gaat het keer op keer over de dag van Christus die aanbreekt. In hoofdstuk 3 lezen we over ons burgerschap in de hemel, van waaruit wij Jezus Christus verwachten. Daar is veel over te zeggen. Maar de rode draad is duidelijk: *wij verwachten Jezus Christus!* Of beter wellicht: wij léren Hem verwachten. Dat motief doortrekt deze brief, daar gaat het over. Daarom is deze opmerking 'de Heer is nabij' door de christelijke kerk vooral ook temporeel opgevat. Deze tekst was tijdenlang de aangewezen preekstof voor de 4e zondag van advent. De Heer is nabij *in tijd!*

rust die ook vreugde geeft

Als dat zo is (en dat is zo) waarover ga je je dan nog zorgen maken? Wat wordt dan nodig om te doen of te zeggen? Hoe ga je Hem ontmoeten? Hoe zal dat mogelijk zijn? Dat kunnen wij niet voor elkaar krijgen, al liggen we nachten te piekeren. Het enige antwoord daarop is, dat de Heer zelf alles bij zich zal hebben, of liever in zich zal hebben wat nodig is voor ons, om voor God te kunnen verschijnen. Hier schieten al onze woorden te kort. Hierbij verbleekt alles waarover wij ons zorgen kunnen maken.

De Heer die komt, legt beslag op de tijd die nog rest. Als Hij er bijna is, waarover spreken wij dan? Wat is dan nodig te zeggen? Te schrijven? Wat moet nodig aan het licht worden gebracht? Laat die vraag ons allen bezig houden. De tijd is kort, benut haar goed.

De Heer is nabij.
Laat ieder dat weten!

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Hoogtepunten uit Job

In mijn twee vorige artikelen over Job 38-41 ben ik ingegaan op de betekenis van Job 38 (Gods eerste antwoord) en de dieren in Job 39-41. In dit (slot)artikel over het bijbelboek Job wil ik ingaan op een aantal andere hoofdpunten uit het boek Job, waaronder de betekenis van Job 1-2, Job 42, de nadruk op ontzag in de dienst aan God, de persoon van satan en de mening van de vrienden. Ik sluit af met enkele gedachten over de verbinding tussen Job en Jezus.

J. Roosenbrand ■

Mijn recht

In Gods tweede antwoord vraagt God Job: 'Wil jij mijn recht soms krachteloos maken?' (40:8). Het woord 'recht' heeft in het boek *Job* onder andere te maken met opvattingen van Job en zijn vrienden over wat rechtvaardig is. Bildad en Elihu kunnen zich niet voorstellen dat God het recht zou verdraaien (Job 8:3; 34:12). Job claimt het recht aan zijn kant te hebben (13:18; 27:2), en vindt dat hem geen recht wordt gedaan (19:7). Het recht van iemand (iemand's zaak, 23:4), kan onderwerp zijn van een rechts-geding (9:19,32); recht verschaffen is zorgen voor een goede uitkomst (36:6); iemand's recht kan zijn sieraad of mantel zijn (29:14). Volgens Elihu weten oude mensen niet wat recht is. Alleen de *roeach* (geest) in de mens en de adem van de Ontzagwekkende geven inzicht (32:8-9).

In 40:8 spreekt God van 'mijn recht'. Vanuit Gods perspectief bestaat er geen ander recht waarop Hij zijn handelen moet afstemmen en waarvoor Hij zich moet verantwoorden dan zijn eigen recht. In zijn antwoord aan Job maakt God duidelijk dat elk recht 'zijn recht' is. Het spreken van Elihu over recht lijkt hierop te anticiperen. Dit blijkt niet alleen uit 32:8-9, ook in Job 37:23 stelt Elihu dat de Ontzagwekkende groot is in kracht en recht.

Hemels beraad

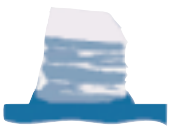
De betekenis van de eerste twee hoofdstukken voor het geheel van het boek *Job* kan moeilijk worden overschat. De dialogen zijn ingebed in het verhaal van proloog en epiloog. Het verhaal

van de confrontatie tussen God en satan vormt zo als het ware de achtergrond waartegen de dialogen (de godsreden inbegrepen) moeten worden uitgelegd.

In de proloog van het boek *Job* speelt het motief van het hemels beraad (Job 1:6; 2:1) een grote rol. Het motief is van belang voor de ontwikkeling in en de uitleg van het bijbelboek *Job* als geheel. De voorstelling van een hemelse raad, waarin goden gezamenlijk beslissen, was gemeengoed in het oude Nabije Oosten. De Israëlieten kenden een dergelijke voorstelling, zoals blijkt uit Psalm 82:1, 1 Koningen 22:2-28 en Job 1-2. De idee dat verschillende (goddelijke) machten invloed uitoefenen op de werkelijkheid vormt een belangrijke kern van de polytheïstische religies uit de Israël omringende culturen. Maar, anders dan in de voorstelling van de Israël omringende volken bestaat de raad van Jahwe slechts uit leden die hem ondergeschikt zijn.

Ontzag

In Job 1:2 en 2:6 maken de 'zonen van God' hun opwachting bij Jahwe, onder wie ook (de) satan. Uit de proloog wordt duidelijk dat er een confrontatie is tussen Jahwe en satan, met (het ontzag van) Job als inzet. De beschuldiging van satan is immers gericht aan Jahwe, en niet aan Job.¹⁶ Satan stelt zich samen met de (andere) zonen van God op voor Jahwe. Jahwe initieert de discussie (Job 1:7). Satan antwoordt, waarna Jahwe vraagt of satan ook op zijn dienaar Job heeft gelet. Job heeft namelijk ontzag voor God en mijdt het kwaad (1:1; 1:8; 2:3). Ontzag voor

God wordt gekenmerkt door eerbied en vrees in de persoonlijke ontmoeting met of de gehoorzaamheid aan God.¹⁷ De oprechte dienst aan God wordt in Job 1 omschreven door integriteit, eerlijkheid, oprechtheid, de afkeer van het kwaad en ontzag voor God (Job 1:1). Jahwe wijst satan op het feit dat de verhouding Jahwe-Job is zoals het hoort: er is sprake van ontzag voor God. Satan gaat vervolgens in op de vraag van Jahwe. Hij sluit aan bij het voorbeeld Job: zou Job *zonder reden* - d.w.z. zonder eigenbelang - zoveel ontzag voor God hebben? (1:9). Volgens satan is de verhouding Jahwe-Job helemaal niet zoals het hoort. Job zou God gebruiken om er zelf beter van te worden. In werkelijkheid, zo lijkt satan te beweren, is de verhouding Jahwe-Job plat en mechanisch. Er is geen sprake van echt ontzag. Uit Job 1 en 2 blijkt dat Jobs lijden vanuit Gods perspectief noodzakelijk is. Met de uitkomst ervan bewijst God satans ongelijk: er is wel degelijk sprake van ontzag, zónder dat er sprake is van eigenbelang (Job 1:10). Het ontzag voor God is dus een belangrijk thema in het bijbelboek *Job*.¹⁸

Job 42

In Job 42 erkent Job dat niets buiten de macht van God ligt. God heeft hem laten zien dat hij zijn schepping beheerst tot aan de uiterste grenzen. Job doet afstand van zijn beperkte manier van spreken tegenover God. Job heeft God nu met eigen ogen gezien. Opvallend genoeg is in het slot van het bijbelboek *Job* zowel satan als Elihu van het toneel verdwenen. Hun rol is uitgespeeld. Nog altijd is het raadsel van Jobs lijden niet verklaard. Maar de verhouding God-Job is weer zoals het hoort: Job roept God niet meer ter verantwoording. Hij heeft ontzag voor God. Op de vernieuwde, herstelde verhouding tussen Jahwe en Job volgt het herstel van Job in (meer dan) zijn vroegere glorie.

Dan richt Jahwe zich tot de vrienden in de persoon van Elifaz. Nu dreigt er voor hen goddelijk geweld (Job 42:7). Elihu ontbrandde in woede tegen Job omdat hij meende in zijn recht te staan tegenover God (32:2), en tegen de vrienden vanwege hun onvermogen Job antwoord te geven, terwijl zij hem toch schuldig verklaarden (32:3.5). Maar God draait de zaken om. Hij ontbrandt in woede tegenover de drie vrienden. De reden die God geeft, is veelzeggend: God spreekt de vrienden niet aan op hun onvermogen Job te antwoorden, maar zegt dat de vrienden niet juist over Hem (God) hebben gesproken. In hun pogingen om God te vrijwaren van ongerechtigheden en Job te bewegen zich te bekeren, zijn zij het zicht op God kwijt geraakt. Bij de vrienden lijkt God schuil te gaan achter het mechanisme van vergelding (vgl. de beschuldiging van satan in Job 1:9-10). Maar God doorbreekt dit mechanisme door te spreken. Een aanval op dit mechanisme is boven-

dien een aanval op het godsbeeld van de vrienden. In de juiste verhouding met God is er altijd sprake van ontzag. Maar omdat God in de visie van de vrienden verdwijnt achter het vergeldingsmechanisme kan bij de vrienden geen sprake zijn van echt ontzag.

Jobs vrienden

In Job 2:11 komen Jobs vrienden in beeld. Zij hebben gehoord van 'al het kwaad dat hem was overkomen', en zijn gekomen om Job medelijken te betonen. De opvattingen van de vrienden worden ondersteund door een lange leertraditie (vgl. 5:27; 8:8-9; 15:9-10; 32:7). In de overtuiging van de vrienden bestaan er globaal gezien twee soorten mensen: slechten en oprechten. Volgens hen zal het slechte mensen slecht vergaan terwijl goede mensen (uiteindelijk) zullen worden geholpen of gered. In deze overtuiging kunnen dus ook oprechte mensen door God worden getuchtigd, maar zij kunnen herstel en vergeving van God verwachten wanneer zij zich tot God wenden. Het verschil tussen slechte en oprechte mensen wordt in de visie van de vrienden gerelativeerd door de overtuiging dat, als het erop aan komt, geen mens voor God kan bestaan. Job behoort tot de oprechten, maar hij moet uitkijken dat hij door zijn gebrek aan wijsheid, de dwaas dient als waarschuwend voorbeeld, niet alsnog ten onder gaat. Het lot van de slechte is dus wat de vrienden betreft een mogelijkheid die Job te wachten staat, maar nog kan worden afgewend. Job moet daarom volgens de vrienden geduld hebben en zich bekeren. Jobs fout blijkt volgens hen dan ook niet in de eerste plaats uit zijn slechte daden. Zijn grootste misdaad is zijn volharding in de overtuiging dat hij zuiver en rein is (27:6). Volgens de vrienden kan niemand zich gedragen zoals God het wil. Dit maakt Job een dwaas, die moet uitkijken dat het hem niet zo zal vergaan als de *rasja* (slechte mensen).

Satan

K.J. Popma schrijft dat in bijna heel het boek *Job* de duistere figuur van de satan op de achtergrond staat. Volgens hem bevat het bijbelboek *Job* de geschiedenis van satans nederlaag (Popma, 175-176). Hij schrijft verder: 'Het boek *Job* tekent ons den satan als een machtige figuur, die evenwel bij al wat hij onderneemt van Gods toestemming moet leven.' (Popma, 19). Inderdaad erkent satan in Jahwe zijn meerdere. Hij daagt God uit om zijn hand uit te strekken naar Job en wat hem toebehoort. Satan vraagt dus toestemming. Hieruit blijkt dat satan niets kan doen op eigen initiatief. Jahwe geeft wat Job bezit in de macht van satan om ermee te doen wat hij wil, maar wel binnen de grenzen van Jahwe ('raak Job zelf niet aan'). Ook in Job 2 is het onderscheid tussen de hand van God en het werk van satan subtiel. Het is

satan die met Job doet wat hij wil, binnen de grenzen van Jahwe's toestemming. De proloog bevestigt dus zowel het bestaan van een hemels beraad, waarin ook satan beperkte speelruimte heeft, als Jahwe's overmacht.

Verschillende schrijvers wijzen op het gevaar om de figuur van satan in Job 1 en 2 te veel in te kleuren met gegevens uit het Nieuwe Testament.¹⁹ Volgens hen kan satan uit het boek *Job* niet zonder meer worden geïdentificeerd met de satan uit bijvoorbeeld 1 Petrus 5:8 die rondgaat als een brullende leeuw op zoek naar prooi. Inderdaad heeft satan in Job 1 en 2 nog voluit toegang tot de hemel (i.t.t. gegevens uit het Nieuwe Testament, vgl. Lucas 10:18 en Openbaringen 12:8). Satan is in het bijbelboek *Job* geen indringer in de hemel. Hij bevindt zich tussen de 'zonen van God', die voor Hem hun opwachting maken. Volgens Tate (en anderen) is het Hebreeuwse (*has*)satan (lidwoord + satan) een aanduiding van een functie, en geen eigennaam. Satan zou in het boek *Job* dus een technische term zijn, en geen aanduiding van een met name genoemd bovennatuurlijk persoon.²⁰ Het Hebreeuwse *satan* betekent 'tegenstander' of 'beschuldiger'. Volgens Tate zou deze satan door God te beschuldigen en Job te treffen slechts zijn taak vervullen in de hemelse hofhouding. Anders dan de nieuwtestamentische satan kan de uitoefening van de (oudtestamentische) satan-functie volgens hem dan ook niet gekwalificeerd worden als intrinsiek kwaad.

Het is echter de vraag of deze voorstelling van zaken de satan uit Job 1 en 2 niet te onschuldig maakt. Natuurlijk moeten we uitkijken dat onze populaire voorstelling van satan niet te veel en exclusief gekleurd wordt door teksten uit het Nieuwe Testament. Maar voor zover ik heb kunnen nagaan bestond in Israëlitische rechtspraak niet zoiets als een officier van justitie (misschien wel in de Israël omringende culturen). Bovendien gaat satan uit het boek *Job* gaat wel erg rigoureuus te werk. In ieder geval is dit een onderwerp waar het laatste woord nog niet over is gezegd.

Jobs klacht

Job bevestigt Gods regering en overmacht door bereid te zijn niet alleen het goede, maar ook het kwade van God te aanvaarden (Job 1:21; 2:10). Hierin zondigde hij niet (Job 2:10). Satan had voorspeld dat Job God zou vervloeken (1:11; 2:5), maar dat gebeurt dus niet. In plaats daarvan vervloekt Job de dag van zijn geboorte (3:1). Hiermee wordt impliciet de manier waarop God zijn schepping handhaaft veroordeeld, en daarmee ook God zelf. Tegenover Job 3 staat Job 38 waarin God Job wijst op de betrouwbaarheid en orde van zijn schepping. Gods scheppingswerk is een belangrijk motief in het bijbelboek *Job*. Dit wordt duidelijk op het niveau

van woordgebruik, maar het is meer dan een stijlfiguur. Met het woordgebruik wordt ook Gods scheppingswerk zelf geproblematiseerd. Jobs lijden past niet in de goede en geordende wereld van Jahwe.

Uiteindelijk doet Job afstand van zijn beperkte manier van spreken tegenover God (42:6). Tegenover God is Job nietig en klein (42:6). Maar de erkenning van zijn nietigheid opent de weg naar herstel (Job 42). Verschillende schrijvers wijzen op de betekenis van de herstelde relatie tussen Job en Jahwe. Job bevindt zich tegen het einde van de geschiedenis weer in de juiste verhouding tegenover Jahwe; schepsel tegenover God. Net als alle andere machten die Gods schepping (steeds weer) bedreigen (tegen God opstaan), moet ook Job zijn plaats erkennen als schepsel in de wereld van Jahwe.

Van Job naar Jezus

Buiten het boek *Job* komt de naam Job op twee plaatsen voor: in Ezechiël 14:12-14 en in Jakobus 5:7-11. In het eerste geval is Job, samen met Noach en Daniël, toonbeeld van rechtvaardigheid. In Jakobus 5 wordt Job geroemd en tot voorbeeld gesteld vanwege zijn standvastigheid. In de loop van de geschiedenis zijn mensen altijd bezig geweest met de interpretatie van het boek *Job*. Volgens sommigen hebben de schrijvers van de Septuaginta in hun (Griekse) vertaling de hoofdpersoon Job vooral voorgesteld als vrome, geduldige en lijdende rechtvaardige. Dit zou dan ten koste zijn gegaan van scherpere uitlatingen van Job. In ieder geval is een dergelijke interpretatie verder doorgevoerd in het latere *Testament van Job* (geschreven in de 1^e eeuw voor of na Chr.). In dit latere geschrift is Job een klassieke held geworden die er min of meer zelf voor kiest om door satan verzocht te worden nadat hij het afgodsbeeld of de tempel van satan met de grond gelijk had gemaakt. De hoofdpersoon Job heeft ook altijd in de belangstelling gestaan vanwege het feit dat hij een rechtvaardige was van niet-Israëlitische afkomst.

Ook hebben mensen al vroeg verbindingen gezien tussen Job en Jezus. Zeno, een bisschop uit de 4^e eeuw, wees op de parallellen tussen Jobs lijden en herstel en dat van Christus. Augustinus ziet in de heidense Job een voorafschaduw van Christus.²¹ Job is echter in de geschiedenis vooral gezien als (moreel) voorbeeld van vroomheid en geduld in het lijden. Een interessante vraag zou zijn hoe het boek *Job* en zijn hoofdpersoon ook nu nog in de praktijk van bijvoorbeeld de prediking functioneert.

Naar mijn overtuiging zijn er zeker mogelijkheden om, ook in preken van vandaag, diepe verbindingen te zien tussen het bijbelboek *Job* en de evangeliën uit het Nieuwe Testament. En

dan denk ik niet alleen aan de overeenkomsten tussen Jobs lijden en herstel en dat van Jezus Christus. Ik denk vooral ook aan Job als rechtvaardige die veel moest lijden vanwege de confrontatie tussen God en satan. Ook Christus moest veel lijden, niet vanwege zijn eigen onrechtvaardigheid, maar vanwege de ongerechtigheid van het volk. God bewees door middel van Job satans ongelijk. Ook (en vooral) in leven, lijden, sterven en opstanding van Christus is het ongelijk van dé satan voorgoed bewezen. De beschuldiger is overwonnen. Maar net als voor Job vergt het ook vandaag nog veel geloof om deze overwinning te zien. Het vraagt vertrouwen in een God die, ondanks de chaos die wij vaak zien en aan den lijve ervaren, zijn schepping in de hand houdt en regeert.

Hans Jan Roosenbrand is afgestudeerd aan de Theologische Universiteit te Kampen en woont te Zwolle.

Noten:

- 16 Job 1:10 'U beschermt hem immers [...] U hebt het werk dat hij doet gezegend [...]'.
- 17 vgl. Ex. 1:21; Deut. 10:12; Ps. 86:11; Job 1:1; Spr. 3:7; 14:2.
- 18 Ook de wijsheid kan, ondanks haar relatieve recht van spreken, daarvan niet worden losgekoppeld (vgl. Job 28:28).
- 19 O.a. Marvin A. Tate, 'Satan in the Old Testament', in: *Review and Expositor* 89 (1992): 461-74 en John. H. Walton, 'Satan' in: Tremper Longman & Peter Enns (ed.), *Dictionary of the Old Testament: Wisdom, Poetry and Writings*, Downers Grove, Ill.: IVP Academic and Nottingham: Inter-Varsity, 2008, pag. 714-17. Met dank aan dr. W.H. Rose voor deze literatuurverwijzingen.
- 20 Vgl. Numeri 22:32 waar de engel van de HEER zegt: 'ik ben uitgegaan als een tegenstander' (in het Hebreeuws: *satan*).
- 21 Bespreking in J. Allen, 'Job 3: History of Interpretation' in: Tremper Longman & Peter Enns (ed.), *Dictionary of the Old Testament: Wisdom, Poetry and Writings*, Downers Grove, Ill.: IVP Academic and Nottingham: Inter-Varsity, 2008, pag. 361-371.

Kracht voor elke dag

Uitgeverij De Vuurbaak heeft een dagboekje verzorgd voor het nieuwe jaar. Inmiddels welbekend onder de titel *Kracht voor elke dag*.

B. Luiten ■

Twaalf predikanten leveren ieder een maand lang meditatie bij bijbelteksten. Daardoor kennen de meeste overdenkingen binnen één maand (enige) samenhang, maar zijn ze verder heel gevarieerd. Zo is de maand januari thematisch opgezet, aan de hand van het abc van het geloof. En in de maand augustus komen we een behandeling van de tien geboden tegen. Mijn indruk is, dat hier veel gelovig denkwerk aan is verricht en dat dit kleine boekje daardoor veel te bieden heeft. De meeste dagen lopen uit op een vraag ter bespreking.

Achterin is een tekstregister opgenomen. Heel overzichtelijk. Het weerspiegelt meteen over welke bijbelboeken de dominees minder hebben gepreekt. Kennelijk moeten we wat meer aandacht hebben voor de grote en de vooral de kleine profeten.

N.a.v. *Bijbels dagboek, Kracht voor elke dag* 2009, Barneveld 2008, paperback, ruim 366 blz., prijs € 9,90 (standaard formaat) en € 13,90 (groot formaat).

Meer dan een opstapje...

De schriftlezing in de liturgie

gemeente en liturgie

Binnen de gereformeerde traditie heeft de bediening van Gods woord als afzonderlijke liturgische acte terecht een hoge positie. Dat blijkt alleen al uit het feit dat tijdens de dienst verreweg de meeste tijd met de preek gemoeid is.

J. Smelik ■

En vraag je aan kerkgangers waarvoor ze naar de kerk komen, dan zal - zo schat ik in - het antwoord vaak zijn: 'om Gods woord te horen', waarbij men dan vooral aan de preek denkt.

Voor voorgangers/predikanten neemt de preek in de voorbereiding vanzelfsprekend de meeste tijd en energie in beslag.

De centrale positie van de preek in de gereformeerde kerkdienst heeft niet zelden effect op hoe we omgaan met, en aankijken tegen andere liturgische onderdelen als bijvoorbeeld de schriftlezing. In dit artikel wil ik ingaan op de plaats van de schriftlezing in de liturgie en de wijze waarop die liturgische acte ingevuld kan worden.

Schriftlezingen

Zoals we eerder gezegd hebben, kunnen we er vanuit gaan dat de lezingen in de christelijke samenkomst altijd een plek gehad hebben en dat dit gebruik mogelijk overgenomen is uit de synagoge.

In het Nieuwe Testament vinden we voorbeelden dat in de synagoge en in de christelijke samenkomsten voorgelezen wordt uit de 'Wet en de profeten' (Hand. 13:15) en uit nieuwtestamentische brieven (1 Tim. 4:13, Op. 1:3). Voor het overige is erg weinig bekend over de schriftlezing bij de eerste christenen. Zo weten we niet op welk tijdstip de christelijke kerk tijdens haar samenkomsten uit het Oude Testament is gaan lezen. Is dit vanaf het begin gebeurd of is het een latere ontwikkeling? Ook wanneer men tijdens de kerkdiensten uit de vier evangeliën is gaan lezen, blijft onduidelijk. Er wordt wel aangenomen dat de verschillende lijdensverhalen uit de evangeliën jaarlijks gelezen zijn tijdens het paasfeest.

Meer informatie treffen we aan vanaf het midden van de tweede eeuw. Justinus de Martelaar schrijft dat men op zondagmorgen uit de 'gedenkschriften van de apostelen of de geschriften van de profeten las', waarmee hij het Nieuwe en Oude Testament bedoeld zal

hebben. Ook kerkvader Tertullianus (ca. 160-230) vertelt dat tijdens de christelijke samenkomsten uit beide testamenten gelezen werd. Onduidelijk echter blijft of men in één dienst twee lezingen kende: één uit het Oude en één uit het Nieuwe Testament.

Hoewel dus vaststaat dat de christelijke kerk vanaf circa 150 na Christus uit het Oude en Nieuwe Testament las tijdens de kerkdiensten, is niet duidelijk in welke vorm dit gebeurde.

Wanneer het in de eerste eeuwen van onze jaartelling gebruikelijk was dat men in de synagoge een doorgaande lezing (*lectio continua*) kende van de wet en de profeten, dan is het mogelijk dat de christenen dat gebruik overnamen. De *lectio continua* hield in dat je bijbelboeken verspreid over een aantal samenkomsten van begin tot einde las (en uitlegde).

Meer informatie over de wijze waarop de schriftlezingen plaatsvonden, vinden we sporadisch in bronnen uit de derde eeuw en frequenter in geschriften uit de vierde en vijfde eeuw. Er blijken zich in die tijd verschillende tradities ontwikkeld te hebben. In het ene gebied ontstaat de praktijk dat er vier lezingen in de dienst plaatsvinden: uit de Wet, profeten, een nieuwtestamentische brief ('epistellezing') en het evangelie. Elders was het gebruikelijk om - wanneer al uit het Oude Testament gelezen werd - zich dan te beperken tot de profeten, maar er werden daar wel twee lezingen uit het Nieuwe Testament gehouden: één uit de apostolische brieven en één uit de evangeliën. Van latere datum is de praktijk zoals die in de Westerse kerk dominant werd, waarbij er een brief- en evangelielezing was.

In zijn algemeenheid geldt dat in elk geval vanaf de vierde eeuw het Oude Testament een steeds marginalere plaats in de kerkdienst kreeg. Daarentegen kreeg de lezing uit het Nieuwe Testament, en dan met name uit de vier evangeliën, een dominantere plaats. Dit hing samen met de ontwikkeling van het zogenaamde kerkelijk jaar: er werden bepaalde perikopen (perikopto=rondom wegsnijden) uit de

evangelien gekozen bij het christelijke heilsfeit dat in die periode van het kerkelijk jaar gevierd werd. De preek sloot direct bij de lezingen aan en was er vooral op gericht om het gelezene uit te leggen en toe te passen op het dagelijkse leven van de christenen.

Tijdens de Middeleeuwen behouden de schriftlezingen hun plaats in de mis, maar de preek verdwijnt. Ook de doorgaande lezing was in de misliturgie allang verdwenen. In het klassieke Romeinse missaal uit 1570, dat teruggrijpt op kerkelijke tradities uit de eeuwen tot aan de zestiende eeuw, waren geen oudtestamentische lezingen opgenomen. In het nieuw Romeinse lectionarium uit de jaren zestig van de vorige eeuw is de profetenlezing weer hersteld.

Doorgaande lezing

De gereformeerde reformatie in de zestiende eeuw herstelde niet alleen de preek als liturgische acte, maar Calvijn koos ook nadrukkelijk voor de *lectio continua*. Dat wil zeggen: verspreid over de diensten, die op zondag en woensdag gehouden werden, werden bijbelboeken van A tot Z gelezen en uitgelegd. Calvijn was tegen het gebruik van perikopen. Hij wees op de Oude Kerk waar het volgens hem de gewoonte was de bijbelboeken in hun geheel aan het volk voor te lezen en uit te leggen. Een perikopenstelsel, waarbij de lezingen afgestemd zijn op het kerkelijk jaar, wees Calvijn af omdat de perikopen vaak ondoordacht gekozen waren en uit hun context waren gelicht. In *De Christlicke ordinancien der Nederlantscher ghemeinten te Londen* (1554) meldt Marten Micron dat in de Londense gemeente de *lectio continua* gebruikelijk was. Het gedeelte dat gelezen werd, had een dusdanige lengte dat de predikant het gelezene 'stichtelick ende bequamelick can wtlegghen ende verklaren.' Ook de kerkorde van Kurpfalz (1563) schrijft de doorgaande lezing voor, maar in de uitgave van 1585 staat dat ook het perikopenstelsel gehandhaafd mag blijven.

Diverse synoden in Nederland uit de zestiende eeuw spraken zich ook uit voor de *lectio continua* en wilden afschaffing van de perikopen wanneer de tijd daarvoor rijp geacht werd. Vooral in de dorpen bleek men gehecht te zijn aan de perikopenlezing. In het gereformeerde Nederland is tijdens de zestiende en zeventiende eeuw op grote schaal gebruik gemaakt van perikooproosters. Pas in de negentiende eeuw werd het algemeen gebruikelijk dat de predikant bepaalde wat er in de kerkdiensten gelezen werd en over welke tekst hij ging preken. Het zou voor onze liturgische praktijk zinvol zijn wanneer we nog eens nadenken over het gebruik van leesroosters.

Hoe dan ook, we zien dat de kerk in het verleden op verschillende manieren de schriftlezing als liturgische acte vormgegeven heeft. Vaak lagen aan deze vormgeving inhoudelijke overwegingen ten grondslag: zo is het marginaliseren van het Oude Testament niet altijd een onschuldige keus pro het Nieuwe Testament geweest, maar hield het ook wel eens verband met een onderwaardering van het Oude Testament. Of, om een waardevolle overweging te noemen, de praktijk om verschillende lezingen uit het Oude en Nieuwe Testament te nemen, waarbij als laatste een lezing uit één van de evangelien werd gehouden, kan gezien worden als een liturgische concretisering van de woorden uit Hebreëen 1:1-2: *Op velerlei wijzen en langs velerlei wegen heeft God in het verleden tot de voorouders gesproken door de profeten, maar nu de tijd ten einde loopt heeft hij tot ons gesproken door zijn Zoon.*

Meerdere lezingen

In onze huidige praktijk komt het vaak voor dat de schriftlezing zich beperkt tot het hoofdstuk waaruit de predikant zijn preektekst gekozen heeft. Zonder nu te zeggen dat dit een slechte gewoonte is, zouden we toch kunnen overwegen of het geen winst is wanneer we bijvoorbeeld in de regel een lezing uit het Oude en Nieuwe Testament nemen. Juist ook in een tijd waarin de betekenis van het Oude Testament onder druk staat, kan dat een zinvol *statement* zijn en een mogelijkheid om de actuele betekenis van het Oude Verbond te laten zien. Wanneer we verschillende lezingen hebben, is het misschien een waardevolle gedachte om een oude traditie op te pakken en de evangelielezing als 'hoogtepunt' voor het laatst te bewaren. Door bewust schriftlezingen uit beide testamenten te kiezen, kan alleen daardoor al uitdrukking gegeven worden aan de samen-

het liturgisch onderdeel 'schriftlezingen' in de middagdienst verschilt dus naar aard van dat onderdeel in de morgendienst

hang in de Schrift. Dat is een bredere insteek dan dat lezingen geselecteerd worden naar aanleiding van de vraag waar de predikant het over wil hebben in zijn preek.

Belangrijk lijkt me in elk geval dat we zorgvuldig omgaan met de schriftlezingen in de kerkdienst. In die zin dat we aandacht besteden aan het voordragen. Veel kerken maken - al dan niet in bijzondere diensten - gebruik van voorlezers. Dat is op zichzelf een uitstekende praktijk mits we oor hebben voor de wijze waarop gelezen wordt. Niet iedereen heeft een

geschikte stem of de gave om goed voor te lezen. Het is natuurlijk prachtig om kinderen of jongeren de lezingen te laten verzorgen, maar zorg dan dat ze goed lezen: niet te snel, met aandacht voor de leestekens en voor het plaatsen van de accenten op de juiste woorden. Het is alles behalve tijdverspilling om bij onervaren lezers op zaterdag de lezingen te oefenen in de kerkzaal, waarbij iemand kritisch luistert en aanwijzingen kan geven. De schriftlezingen dienen met zorg omgeven te zijn, want per slot van rekening gaat het om de vertolking van Gods Woord.

Bovendien is de schriftlezing vanaf het begin van de christelijke kerk een kernmoment in de liturgie geweest. Tenminste, op een paar uitzonderingen na was dat het geval. Een uitzondering is bijvoorbeeld de praktijk in Nederland in de achttiende en negentiende eeuw. In die tijd bestond de dienst uit de preek en alle andere liturgische elementen werden beschouwd als franje. Dat kwam tot uiting in de gang van zaken rond en tijdens de dienst. In onze tijd is het gebruikelijk dat de predikant vanaf het votum tot de zegen in de kerk aanwezig is en voorgeht in de liturgie. Wanneer we in de achttiende eeuw een kerkgebouw zouden binnen lopen om een dienst te bezoeken, dan zouden we iemand aantreffen die de Wet en/of uit de schrift voorlas terwijl de kerkgangers binnenkwamen en hun plaatsen opzochten. De predikant liet zijn gezicht pas zien wanneer het tijd voor de preek was. Hij las dan zijn preektekst, hield vervolgens zijn preek en sprak tot slot een dankgebed uit. Daarmee zat zijn taak erop en in de beleving van de kerkgangers was daarmee de eigenlijke dienst ook voorbij.

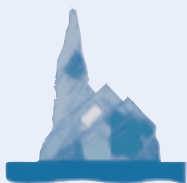
De schriftlezingen waren in deze praktijk dus alles behalve een kernmoment in de liturgie; ze hingen er eerder wat bij en dienden ter stichtelijke verpozing van de kerkgangers totdat de predikant met het 'echte werk' zou beginnen.

Gelukkig is deze praktijk allang weer verleden tijd. En iedereen zal toestemmen dat het openen en lezen van de Bijbel alles behalve bijzaak is in de liturgie. Daarom verbaast het des te meer dat het geen incidenten zijn dat voorgangers de schriftlezing via hun aankondiging presenteren als opstapje naar de preek. Ik vraag me wel eens af of hier niet aan de oppervlakte komt dat kerkdienst bij ons - ondanks decennia van liturgische bezinning - toch steeds nog veelal synoniem is voor 'preek met een voor- en naprogramma'...

Hoe dan ook, aankondigingen als 'In verband met de preek lezen we...' degraderen de Schrift tot een voorgerecht voor de hoofdschotel, de preek, en horen in een christelijke eredienst niet thuis. De schriftlezing is geen opstapje tot de preek, maar de preek is bediening van het gelezen woord. In de preek wordt het gelezene, de evangelieboodschap, voor de gemeente ontvouwd en haar op het hart gebonden. De schriftlezingen moeten niet bij de preek passen, maar de preek moet zich aan de lezing(en) aanpassen.

Het ligt anders met de schriftlezingen in de middagdienst, een leerdienst waarin een zondag uit de Heidelbergse Catechismus behandeld wordt. Dan heeft de preek een gedeelte uit een belijdenisgeschrift tot onderwerp en fungeren gekozen schriftlezingen als argumentatie bij wat in de behandelde catechismuszondag betoogd wordt. Het liturgisch onderdeel 'schriftlezingen' in de middagdienst verschilt dus naar aard van het gelijknamig onderdeel in de morgendienst. Er zou dan iets voor te zeggen zijn om dit in de orde van dienst duidelijker te laten uitkomen, bijvoorbeeld door eerst de catechismuszondag te lezen en daarna de lezingen uit Bijbel of door de lezingen te integreren in het onderwijs zoals dat via de preek gegeven wordt.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Steenwijk.

uit de kerken

IJsselmuiden - beroepen: M.H. Oosterhuis te Ede-Noord
Blija-Holwerd i.c.m. Ferwerd-Hallum - beroepen:
 kandidaat J. Roosenbrand te Zwolle

Liedboek gezang 33:

‘O alle gij dorstigen, komt tot de stromen’

Het *Liedboek voor de Kerken* bevat een rubriek ‘Belijdenis, doop en avondmaal’ (gez. 331-366). Logischerwijs treffen we in deze rubriek liederen aan die specifiek gezongen kunnen worden bij de sacramentsvieringen.

J. Smelik ■

Nu heeft elke rubricering zijn beperkingen. Ook in die zin dat je een lied altijd maar in één rubriek kunt plaatsen, terwijl het inhoudelijk gezien in meer dan één rubriek geplaatst zou kunnen worden.

Tekst

Dat is ook het geval met het lied van deze week: ‘O alle gij dorstigen, komt tot de stromen’. Het lied is - zoals in het opschrift genoteerd staat - geschreven ‘naar Jesaja 55:1-7’. Het is een lied bij het genoemde schriftgedeelte en is derhalve in de rubriek ‘bijbelliederen’ ondergebracht. Jan Wit (1914-1980) heeft het lied rond 1960 geschreven als - wat hij noemt - een ‘schriftgezing’, dus als een lied waarin een bijbelgedeelte vrij nauwkeurig gevolgd wordt. Het gezang had echter voor hetzelfde geld geplaatst kunnen worden bij de ‘avondmaalsliederen’.

Het lied werd voor het eerste gepubliceerd in het hervormde proefbundeltje *102 gezangen* uit 1964. En later nam Wit het lied op in zijn liedbundel *Ministeriale* uit 1966. Opmerkelijk is dat in deze twee liedboeken verwezen wordt naar de eerste vijf (i.p.v. zeven) verzen uit Jesaja 55. Dat lijkt me een foutje, want de verzen 6 en 7 uit het Jesaja-hoofdstuk vinden we terug in couplet 3 van het gezangen. In het eerste couplet zijn de woorden uit Jesaja 55 vers 1 verwerkt, terwijl het tweede couplet gebaseerd is op de verzen 2 en 3a.

De profetie uit Jesaja 55 wordt al eeuwenlang in verband gebracht met de viering van het avondmaal. Voor Wit was dit aanleiding om bij dit bijbelgedeelte een echt avondmaalslied te maken. De band tussen Jesaja 55 en het avondmaal is goed te begrijpen: want tot de maaltijd van de Heer worden mensen genodigd die zelf niets hebben en die honger en dorsten naar het heil in Christus. Dat soort armzalige mensen worden door de profeet Jesaja aangesproken. Hij richt zijn profetie tot de ballingen die ellendig en moedeloos bij de pakken neerzitten. Hij vergelijkt ze met ‘dorstigen’ die naar water smachten en de profeet refereert daarmee aan een voor de ballingen bekend beeld. Want met de watervoorziening in het oude Israël was het allesbehalve goed gesteld. ‘Dorst’ werd niet zelden *lijfelijk* ervaren en daardoor kon men ook de bevrij-

dende diepte begrijpen wanneer iemand luidkeels in de straten en op de pleinen ging roepen dat er bij hem water te verkrijgen was. Vanuit deze achtergrond krijgt ook Jezus’ roep tot de dorstigen diepere betekenis om bij Hem, de levensbron, te komen om nooit meer dorst te krijgen (Joh. 4:13-14, 7:38).

De link met de tafel van de Heer, waar gasten die zelf geen geld of goed hebben, toch gevoed worden tot het eeuwige leven (Joh. 6:54), maakt dat het gezang goed bij de avondmaalsviering gezongen kan worden. Uiteraard ligt het - gezien het oproepende karakter van de liedtekst - voor de hand om het lied vóór de viering te zingen.

Melodie

Bijzonder aan het lied zijn de lange versregels van 11 en 12 lettergrepen. Er bestaan nauwelijks kerkliederen met deze strofevorm. Het was dan ook noodzakelijk dat er een nieuwe melodie voor deze liedtekst gemaakt werd. Tera de Marez Oyens-Wansink (1932-1996) is de componiste van de melodie. Ze was werkzaam als cantrix en dirigente. Aan het Zwols Conservatorium werd zij in 1977 aangesteld als docente ‘hedendaagse muziek’ en later ook als docente voor het vak ‘compositie’. Tera de Marez Oyens is één van de weinige vrouwelijke componisten van naam uit het naoorlogse Nederland. Ze heeft bovendien een vrij omvangrijk oeuvre gecomponeerd: orkestwerken, kamermuziek, pianowerken, orgelwerken, koormuziek, solozang, et cetera. In het begin van haar carrière als componiste componeerde zij ook diverse kerkmuzikale werken, waaronder kerkliedmelodieën. Het *Liedboek voor de Kerken* bevat veertien melodieën van haar hand. De melodie van gezang 33 heeft een driedelig ritme, draagt een opgewekt karakter en moet in een behoorlijk vlot tempo (vgl. het snelle tactus proportionatusteken) gezongen worden. De regels 1 en 2 worden herhaald in de regels 3 en 4. Opvallend in de voorlaatste regel is dat we er zowel een *b* als een *bes* in voorkomen. In de dorische modus, waarin deze melodie staat, kunnen deze beide noten voorkomen.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Steenwijk.

Nog eenmaal over de brug

Mijn leven als arts-ontwikkelswerker

In dit boek vertelt Diny van Bruggen, met hulp van Thea Westerbeek, over haar leven als (kinder)arts-ontwikkelswerker in Cambodja.

Dorine Griffioen ■

Ze is nu ernstig ziek, maar ze kreeg eerst nog energie en tijd om aan dit boek te werken, zodat, zoals het voorwoord vermeldt, ze de vele lessen uit haar leven mocht delen met anderen - lessen vaak door hoop en wanhoop en levensgevaar heen geleerd. Het boek bestaat uit columns die in het *Nederlands Dagblad* verschenen, aangevuld met nieuwe interviews van Thea Westerbeek rond onderwerpen, zoals 'het verbeteren van de communicatie en het vergroten van begrip voor elkaar op het gebied van godsdienst, zending, cultuur, ontwikkelingssamenwerking en persoonlijke vriendschappen'.

Zij heeft recht van spreken, want ze werkte als kinderarts in Nederland, als hulpverlener in vluchtelingenkampen in Thailand en Z.O.-Azië en als docent-manager in Cambodjaanse ziekenhuizen. Later werd zij directeur van de door haar opgerichte stichting De Brug - met als Cambodjaanse partner Spie-en, organisaties voor kleinschalige hulpverlening in Cambodja. Hierover verscheen eerder *De cactus bloeit. Dagboek over aidszorg in Cambodja* (Kampen, 2000).

Ze vertelt in *Nog eenmaal over de brug* onder meer over de schade die goedbedoelde hulp door onkunde kan aanrichten, maar ook vooral wat in goede samenwerking, begrip en inlevingsvermogen tot stand kan komen. Ze vertelt over hoogte- en dieptepunten in haar leven en geloof. Een keuze uit de vele humoristische maar vooral aangrijpende en ontroerende verhalen: 'Vragen stellen is ontzettend belangrijk, heb ik gemerkt. Als je in een ander land iets niet begrijpt..., dan ben je gauw geneigd om te gaan 'verbeteren' of te 'helpen'. Maar je kunt beter eerst vragen naar het waarom. ...Want je bent je er niet van bewust hoeveel aannames je hebt, hoe erg je uitgaat van je eigen kaders... Je ontmoet een Aziaat en wilt hem hartelijk de hand schudden. Maar een snel uitgestoken hand kan door die ander, vooral in oorlogsgebieden, snel met geweld geassocieerd worden, alsof er een pistool op hem wordt gericht (p. 35). Later trekt zij zelf een parallel met onze multiculturele samenleving: 'Heel Nederland stond op zijn kop toen een moslimgeestelijke de hand van Rita Verdonk weigerde te schudden... Had zij geen manier kunnen vinden om dit conflict te voorkomen of zich er meer op voor te bereiden?' (40) Een ander verhaal is dat over Ds. Koy, directeur van Spie-en met zijn eigen manier om Boeddhistische monniken met het Evangelie in contact te brengen: "Heb jij wel eens van Christus gehoord? Nee? Als je wilt, kan ik later verder over Hem spreken." Iedereen luistert geïnteresseerd. Nieuwtjes zijn altijd welkom. Vooral als ze op zo'n

voorzichtige en vriendelijke manier worden gebracht. Koy gaat verder. "Als de generator kapot is, wat doe je dan? Je zoekt het boek op van de man die de generator heeft gemaakt, de handleiding. Dan kun je makkelijker vinden wat er kapot is en hoe je het moet maken. Bij de mensen is er ook veel kapot. Ja, toch?" Ieder knikt bevestigend. "Ik heb het boek van degene Die de mens heeft gemaakt. Ik zal er de volgende keer een voor jullie meenemen. Kun je er ook in lezen." (48-49).

Diny van Bruggen schrijft ook veel over het optreden van buitenlandse christenen, bijv. in grootscheepse en kortdurende evangelisatieacties. De gevolgen zijn vaak negatief. Haar reactie: 'Ik geloof in het belang van mensen die bereid zijn de taal en de cultuur van een land te leren kennen en die gedurende een langere periode samen met de plaatselijke christenen de kerk verder willen ontwikkelen.' En even verder: 'Westerse zendelingen lopen het risico de anderen in te wijden in hun eigen verdeeldheden en te weinig aandacht te besteden aan de geloofsissues ter plaatse.' (68).

Tenslotte enkele grepen uit het hoofdstukje *Zestig is genoeg*: 'Ruim zestig jaar en dan terminaal ziek... De Cambodjanen blijven bidden dat ik verder opknop... Terwijl ik niet méér durf te vragen dan rust in mijn hart en dank voor wat ik al ontvangen heb. En dat is zo veel. Dat besef ik alleen al als ik kijk naar de Brug en Spie-en. We zijn begonnen met een paar naaimachines voor armen en schoolborden voor scholen en nu: honderden huizen, scholen, bruggen, wegen en grote irrigatieprojecten voltooid. Duizend aidspatiënten geholpen, drie duizend weeskinderen in pleeggezinnen ondersteund, de economie helpen versterken. Meer dan honderd gemotiveerde en getrainde Cambodjanen, die hieraan als vrijwilliger werken. Here wat heeft u ontzettend veel gegeven! Wie ben ik dat ik nog meer wil.' (89).

Na zo Diny zelf aan het woord te hebben gelaten met haar heldere krachtige taal, met bevlogen, wijze columns en beschouwingen, rest alleen het advies: lezen!

Stichting De Brug heeft een nieuwe directeur, Beja Weitkamp.

Dorine Griffioen uit Loenen aan de Vecht was tot voor kort consultatiebureauarts

Diny van Bruggen & Thea Westerbeek, *Nog eenmaal over de brug. Mijn leven als arts ontwikkelingswerker* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008 ISBN 9789023922742)

Nacht van het gebed

Af en toe worden er lange gebeden gehouden in de vorm van een estafettegebed of een nacht of een week van gebed, meestal voor een bepaalde zaak.

T. Groenveld ■

Ds. J. Jonkman schrijft er over in *De Wekker* (christelijk gereformeerd orgaan) en stelt wat kritische vragen:

“Is er een meerwaarde van lange gebeden op te merken vergeleken met gebeden die veel korter zijn? Nog een scherpere vraag: verhoort God een lang gebed eerder dan een kort gebed?”

In veel gemeenten vindt van tijd tot tijd een gebedsactie plaats.

“Zo komt een bepaalde zaak of gebeuren veel meer in de aandacht van de mensen en in de aandacht van God. Althans zo beleven we het dan. En wie kent uit eigen leven niet bepaalde gebeurtenissen waarin we aanhoudend en vurig de Heere hebben gesmeekt of een bepaalde zaak zich al of niet werkelijkheid mocht worden. We riepen de Heere aan. Er was een voortdurend gebed in ons hart en we waren voortdurend in gebed. Zoals David het verwoordt in Psalm 109:4: ‘maar ik ben een en al gebed.’ Zulke gebedshoogten blijven je ook na jaren bij.”

In de Bijbel worden we ook opgeroepen tot voortdurend en volhardend gebed.

“Er is dus niets tegen vurig en aanhoudend bidden in te brengen. In dit opzicht hebben christenen van welke achtergrond ook vernieuwing van hun gebedsleven nodig. Want een innige en intense omgang met de Heere blijft niet vanzelf. We moeten er wat voor doen. We moeten er tijd voor vrijhouden en discipline opbrengen. Ons gebed moet ook inhoudelijk vernieuwd worden en dat gebeurt niet alleen door ingrijpende gebeurtenissen. Het is de Bijbel zelf die inhoud geeft aan onze gebeden al de dagen en jaren door. En daarbij is de Geest van het gebed onmisbaar. Iedere bidder ervaart dat het echte bidden een gave en werk van de Jezus is hoezeer ook het bidden ons eigen werk is.”

God geeft veel ruimte voor gebed: persoonlijk in de binnenkamer of gemeenschappelijk, al of niet in een gebedsgroep. Wordt een georganiseerd of lang gebed eerder verhoord?

“We krijgen geen verhoring van de Heere omdat we lang en intensief gebeden hebben. Het gebed zelf is immers niet de grond van de verhoring. Zelfs is te bedenken dat God het niet verplicht is om ons te verhoren; zelfs niet om ons te horen. Bidden is een genadege-

schenk van God aan ons. We zullen steeds weer bedenken dat wij zondaren zijn. (...) De Heere kan een gebed dat uit een woordeloze zucht bestaat evengoed verhoren als een welomschreven en goed vormgegeven gebed. De grond van de verhoring ligt in God Zelf, in het volbrachte verzoeningswerk van de Heere Jezus Christus.”

Of God een gebed verhoort, hangt niet af van de lengte van het gebed of het aantal deelnemers.

“God verhoort gebeden van een 24-uurs gebedsactie niet eerder dan andersoortige gebeden. Elke gedachte aan wat voor soort verdienstelijkheid ook moet worden geweerd en de kop ingedrukt. En het gebed moet ook niet ‘zeuren’ worden. Je maakt het nog wel eens mee dat in zulke lange gebeden - marathongebeden - dezelfde zaken zo vaak met wat andere woorden worden gevarieerd, dat je je afvraagt of God het nu nog niet begrepen heeft. Zulke gedachten doen geen recht aan de intentie van de oprechte bidders, maar we mogen er elkaar wel op wijzen. Rondom het gebed moet niet te veel worden georganiseerd.”

Dat neemt niet weg dat christenen niet zonder gebed kunnen. Verslapping van gebed is uit den boze. Je moet minstens één keer per dag de tijd nemen voor een langer, persoonlijk gebed.

“Wie echt in het gebed met zichzelf, met mensen en met God bezig raakt, ervaart dat een kwartier bidden niet zo lang is. Want er is inderdaad veel te bidden. Je ziet het naarmate je meer betrokken bent bij het Koninkrijk en de kerk van God en bij alle werk dat daarin gebeurt. Innerlijke betrokkenheid op de heerschappij van Jezus Christus voedt het gebedsleven. Maar ook een hartelijke, kort gebed kan daarvan uitdrukking zijn.”

Jonkman doet dus niets af van de noodzaak van gebed. Maar hij waarschuwt:

“...dat we aan lange, georganiseerde gebeden geen meerwaarde mogen toekennen in vergelijking met andere gebeden. Laat ieder bidden en danken en naar behoefte en naar gebedstucht. Wat een wonder dat God naar al die gebeden hoort en ze ook wil verhoren. Maar laat God wel God.”

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.